

KOVÁCS HELGA

VÁRNEVEK A NÉVTANI SZAKMUNKÁKBAN

1. A várak több tudományterület képviselői számára is fontos kutatási témát szolgáltatnak. A várnevek sem pusztán a nyelvészek, illetve a névtannal foglalkozó szakemberek figyelmét kelthetik fel, fontos szerepet kapnak a történettudományi kutatásokban is. E névcsoport átfogó nyelvi-névtani feldolgozása azonban – mely pedig nyilvánvalóan a történettudomány szempontjából is hasznos lehet – egyelőre hiányzik a magyar névkutatásban. A nyelvészeti-névtani szakmunkákban az eddigiekben csupán érintőlegesen, illetve egy-egy konkrét probléma tárgyalása kapcsán került elő a vármegnevezések problémaköre.

1.1. Kálmán Béla *A nevek világa* című munkájában (1989) az építményt jelentő helységneveket tárgyalva röviden áttekinti a várnevek jellegzetes lexikai-szemantikai kategóriáit is, néhány példával is szemléltetve az adott típusokat. Eszerint a szlávoktól átvett nevek (*Csongrád* < 'fekete vár', *Nógrád* < 'új vár', *Visegrád* < 'magas vár', *Zemplén* < 'földvár') mellett találunk a magyar nyelvterületen színeről (az Erdélyi Fehér, a Fejér, illetve a Szerém megyéből is adatolható *Fehérvár*, téglából épülhetett: *Pilisvörösvár*, *Vasvörösvár*), anyagáról (*Dunaföldvár*, *Tiszaföldvár*), funkciójáról (*Vasvár*: királyi vasesosztó telep), folyóról (*Kaposvár*, *Zalavár*), földrajzi helyzetéről (*Dombóvár* < szl. 'tölgyes', *Szegvár*: a Kurca és Kőrógy-ér „szeg”-ében, összefolyásánál, *Kapuvár*: a régi védelmi rendszer, a gyeplő egyik kapujában épült, *Sárvár*, *Szigetvár*), koráról (*Óvár*, *Abaújvár*, *Liptóújvár*, *Érsekújvár*, *Szamosújvár*, *Marosújvár*), nagyságáról (*Nagyvárad*, *Kisvárad*, *Kisvárd*) elnevezett várakat (145–146). A várak egy részét az első ispánról nevezték el, az ide tartozó nevekről azonban példát nem közöl.

Kiss Lajos a *Földrajzi nevek etimológiai szótára* (FNESz.) című munkájában több mint 150 várnév névmagyarozatát közli, melyek jó része visszavezethető az Árpád-korra, de akadnak köztük későbbi, esetenként csak a 18–19. századtól adatolható nevek is, s bár jó részük a magyar nyelvterülethez köthető, találunk példát néhány külföldi név magyarozatára is (pl. *Alhambra*, *Angyalvár*, *Wartburg* stb.). A várnevek jó része címszóként szerepel a szótárban (pl. *Márévár*, *Medvevár*, *Szádvár*), máskor viszont csupán a szócikk etimológiai részében találunk rájuk utalást (pl. *Baranya*, *Hímesudvar*, *Zemplén*). A magyar nyelvterületről közölt várnevek jobbára kétrészesek, de előfordulnak egyrészes névalakok is (pl. *Bolondóc*, *Temetvény*, *Csongrád*, *Visegrád*). A névmagyarozatok alapján a várnevekben a leggyakrabban megjelenő névadási motiváció a valamely személyhez való viszony kifejezése (pl. *Csanád*, *Hont*, *Szabolcs*, *Amadévár*, *Csicsóvár*, *Hédervár*, *Miklósvár*, *Adorjánvára*, *Csáktornya*, *Salamonvára*, az utóbbit lásd FNESz. *Salomvár*), de szintén szép számban találunk a vár valamely más helyhez való viszo-

nyára utaló neveket is (*Szomszédvár, Szegvár*, az utóbbi erődtímeny a Zala folyó szegletében épült, vö. FNEsz. *Zalaszegvár*). Ez utóbbi kategórián belül nagyobb számban fordulnak elő a szótár névanyagában folyóvízre utaló várnévi példák (pl. *Küküllővár, Sebesvár, Temesvár*), illetve az adott hegyről való elnevezések, amelyen az erősség állt (pl. *Detrekő* hegynév > *Detrekő* várnév, *Ágashalom* > *Ágasvár*, a *Segesvár* és *Esegvár* nevek előtagjában pedig a m. *seg* ~ *ség* 'domb, hegy, magaslat' hegyrajzi köznévi jelenik meg). Gyakoriak ezek mellett a vár viszonyított korára utaló megnevezések is (*Abaújvár, Újvár, Óvár*, vö. FNEsz. *Abaújvár, Németújvár, Kisóvár, Óvár, Pinkaóvár*). Utalhat még az előtag többek között a vár valamely külső tulajdonságára (*Vörösvár, Fehérvár*, vö. FNEsz. *Barsvörösvár, Vasvörösvár, Székesfehérvár*), környezetének jellegzetességére (*Sóvár, Vasvár*, vö. FNEsz. *Nyírvasvári*), s esetenként az ott élő növény-, illetve állatvilágra is (*Somogyvár, Sásvár; Sólyomkő, Saskó*, vö. FNEsz. *Saskóvár*alja).

Bauko János tanulmányában (2006) egy szűkebb terület, a komáromi erődrendszer történeti névanyagát vizsgálja a névadás motivációja szempontjából. Az építménynevek körébe tartozó nevek elemzéséből kitűnik, hogy leggyakrabban a személyre utaló emlékeztető nevek csoportja (pl. *Lipót-kapu*), emellett a megnevezések utalhatnak víznévre (pl. *Vág-hídfő*), helységnévre (pl. *Igmándi erőd*), az építmény alakjára (pl. *Duna-hídfő*), a vár korára, idejére (pl. *Öregvár, Újvár*), illetve néhány bástyát számokkal azonosítanak (pl. *I-XI. bástya*).

1.2. Zelliger Erzsébet A magyar nyelv történeti nyelvtanában a kétrészes földrajzi nevekről szólva a kétrészes várnevek szerkezeti felépítésére is utal. Tanulmányában rávilágít arra, hogy a várak neveiben igen gyakran tekinthetők a jelzős összetételek, melyek közül a minőségjelzős kapcsolatok többségükben egy közsői bővítményből és a szintén közsői *vár* utótagból állnak. Az előtag ezen belül lehet melléknév, mely a vár valamely tulajdonságára vagy más várhoz fűződő viszonyára utalhat (pl. *Újvár, Hosszúvár*), de állhat az előtagban főnévi jelző is, például anyagnév (*Sövényvár, Kővár*), állatnév (*Medvevár, Sasvár, Szamárvár*, 1991: 545–546).¹ A birtokos jelzős szerkezettel álló várnevek előtagjai pedig a vár építtetőjére, tulajdonosára, azok foglalkozására utalnak jelölt vagy jelöletlen formában (*Csákvára, Tibavára, Tolvajvár*, 1991: 550).

1.3. Benkő Loránd számos – jórészt Anonymus gesztáját tárgyaló – tanulmányában érinti a névcsoportot. A vár a 13. században is az erő, hatalom, uralom, tekintély szimbóluma volt (2003a: 66), ezzel magyarázható, hogy Anonymus gesztájában közel félszáz várat említ meg. Írásaiban Benkő jobbára egy-egy várnév, illetve jellemző várnévcsoport eredetmagyarázatához kíván hozzászólni, ám az egyes nevek etimológiai vonatkozásain túl általánosabb jellegű megállapításokat is tesz.

¹ Ez utóbbi a szerző megítélése szerint feltehetően rablóvárak megnevezésében lehe-
tett jellemző (1991: 545–546).

A *Csák vára* és *Szabolcs vára* neveket magyarázó tanulmányában (2003a) például utal az azonos nevet viselő várak és települések kronológiai viszonyának problematikájára, illetve arra, hogy általában a két megjelölést nem szokás különválasztani, ennek hátterében a vár és a terület, helység stb. egysége áll. Az említett *Csák vára* kapcsán a birtokos jelzős várnevek csoportjának bizonyos sajátosságaira is kitér Benkő: egyrészt úgy véli, hogy nagyobb számban találnunk ugyan pusztá személynévi várneveket, s ezekhez képest másodlagosnak tekinthetők a jelölt birtokos jelzős szerkezetű névalakulatok, ám ezek is viszonylag régiek lehetnek, esetükben a jelölt struktúrát pedig jórészt csak a 18. században váltotta fel a jelöletlen szerkezet; ugyanakkor az esetek jelentős részében a népnyelvi használatban máig fennmaradt a jelölt forma. A jelölt forma kapcsán hangsúlyozza azt is, hogy ez erőteljesebben jelzi a névnek valamely személyhez köthető voltát. S végezetül kitér arra is, hogy a *Csákvára* szerkezetű várnevek több esetben is vármaradványok, illetve romok megnevezésére jöttek létre (2003a: 48). A névszerkezeti típus kapcsán egy másik tanulmányában arra utal, hogy míg a személynévi előtagú jelölt adatok viszonylag koraiak, s a későbbiekben nagymértékben megszorodtak (*Csákvára* 1231: *Chakuara*, F. 3/2. 227; *Miklós vára* 1332–1337: *Myclosuara*, FNEsz. *Miklós vár*; *Salamon vára* 1352: *Salamonvara*, ZO. 1: 517), addig a feltehetően ezek mintájára létrejött nem személynévi vagy személynévként már nem transzparens előtagú nevek legkorábbi adatai jelöletlenek (*Kolozsvár* [1257–1272]: *Kulusuar*, Gy. 3: 356, *Egervár* 1281: *Eguruar*, FNEsz.), e típus jelölt formái igen szórványosak és későbbi adatlásúak (*Cserépvára* 1459: *Cserépwara*, FNEsz. *Cserépváralja*, *Egervára* 1554: *Egorvara*, 1998b: 89–90 stb.). A *Szabolcs vára* név esetében felmerül az ispáni névből való alakulás lehetősége is. Az általánosnak tekintett ispánnév > várnév változás problematikája kapcsán ugyanakkor Benkő arra hívja fel a figyelmet, hogy ez a feltételezett névadási minta „filológiai alá nem támasztható személynévanyag hiányában az úgynevezett ispáni várak névmagyarázatának terméketlen sablonjává válhat” (2003a: 65–66).

Anonymus-tanulmányaiban hangsúlyozza továbbá, hogy P mester gesztájában nem a 10. századi viszonyokat rekonstruálja, hanem valójában saját korának birtokviszonyait vetíti vissza a honfoglalás idejére. Jól szemlélteti ezt a *Castrum Borssed Zouolvn* névalak, amely a zólyomi vár megjelölésére soha nem volt használatban, megalkotásával Benkő szerint P mester a kortársa, Bors ispán birtoklási, foglalási jogait illeszti bele gesztájába (2003c). A gesztában szereplő személynevek kapcsán Benkő a személynév és a helynév viszonyát is körüljárja várnévi példákat is érintve (1998a). Megítélése szerint Anonymus személynevei nem a geszta történetének idejéből valók, inkább az valószínűsíthető, hogy az Anonymus saját korában élő hagyomány részei lehettek, emellett gyakran azzal is számolhatunk, hogy helynevek alapján születhettek, s gyakorlatilag P mester saját névadói tevékenységét tükrözik: ezt gyaníthatjuk a *Csanád*, *Borsod*, *Szabolcs (vára)*, *Tas (vára)*, *Bors (vára)*, *Kurszán (vára)*, *Csák (vára)* nevek (1998a: 15–17, 23) esetében.

A *Borsova vár* név névadási motivációját taglalva (2003b) Benkő arra a tendenciára hívja fel a figyelmet, hogy az azonos nevet viselő nagyobb vizek és várak (települések) esetében a vizektől is gyakran védett, részben körülhatárolt várak a folyókról kapják a nevüket (*Beszterce, Krasznavár, Ungvár, Kaposvár, Szalavár*). Így nagy valószínűséggel állítható, hogy a *Borsova* folyó adott nevet a Tisza régi kanyarjában felépült fa-föld várnak, amely a 11. században létesülhetett. Ezek alapján pedig egyúttal elveti Györffy György magyarázatát, mely az anonymusi Bors vezér név maradványát látja a névben (1970: 227), azaz az első ispán névadó szerepével számol. Benkő tehát egy névtipológiai érvet használ fel az etimológiai bizonyításban.

A *Földvár* helységnevek és határnevek alapjául szolgáló *földvár* szavunk kapcsán Benkő kifejti, hogy a *földvár* régi jelentése nem lehetett sem 'földből készült vár', sem 'hadászati jelentőséggel bíró, működő vár'; sokkal inkább 'lepusztult várhely, várrom, vármaradványok' jelentésben állhat (1998d). Felvetését támogatja, hogy a névtan mellett az érintett várak feltárása alapján a régészet is hasonló eredményre jutott: „korai forrásaink földvárnak olyan hajdanvolt várakat neveztek, amelyek létezéséről sáncmaradványok árulkodtak” (Bóna 1998: 22). Szintén nem anyagnévi jelentéstartalmat kell gyanítanunk szerinte a *Sárvár* és *Vasvár* nevekben (Benkő 1998d: 131, vö. még 1998b: 87).

Benkő önálló tanulmányt szentelt a *Fehérvár* helyneveknek is (1998c), melyből kiderül, hogy e neveknek régi, a honfoglalást megelőző hagyományai lehetnek a nyelvünkben: a magyarság a Kazár Birodalommal való szerves együttélése, illetve vándorlásai nyomán több esetben találkozhatott világos színű, fehér várakkal, melyeknek feltehetően nevet is adott, s a magyar nyelvben a kései ősmagyar kor kezdetétől ténylegesen megalkotható volt a *fehér vár* névszerkezet (tükörfordítás vagy saját elnevezés eredményeként).

1.4. A várnevek más névfajtákhoz viszonyított kategóriahelyzetéről Tóth Valéria fogalmazott meg tanulságos megállapítást. Abaúj és Bars vármegye helyneveinek névrendszertani elemzése kapcsán (2001) a várneveket a műveltségi nevek csoportjába tartozónak, szorosabban véve a településnevekhez tartozónak ítéli, egyrészt mert „rokonságot mutatnak a kétrészes településnevek szerkezeti-történeti jellemzőivel”, másrészt mert „számos várnévből településnév alakult”, ami a várak településszerű, településképző jellegével magyarázható (58–60). Hasonlóan vélekedett a kérdésről Györffy György is, történeti földrajzában (Gy.) ugyanis felvette településnévi címszavai közé a várneveket is.

Györffy Erzsébet a víznevek (2011), illetve Reszei Katalin a hegynevek (2011) csoportját vizsgálva tér ki az elemzett névfajták és a várnevek kapcsolatára. Györffy Erzsébet az azonos alakú víz-, vár- és településnevek esetében egy víznév > várnév > településnév fejlődési iránnyal számol, azaz valószínűsíti, hogy a várak gyakorta vizekről, míg a települések a várakról kapták nevüket (pl. *Boldvakő, Marosvár*, 168–169). Reszei Katalin az azonos alakú hegynevek és várnevek viszonyában az alakulás mindkét irányát lehetségesnek tartja. Több kiemelkedés esetében valószínűsíthető, hogy a rajta épült vár neve vonódott

át magának a kiemelkedésnek a megnevezésére is (pl. *Nyúlvár*, 2011: 137); más esetekben a név csupán egy lexémájával utal a hegyen lévő erődítményre, amint azt a nyelvterület több részéről adathozható *Vár-hegy* nevek mutatják (i. m. 138), esetükben esetleg kétrészes földrajzi köznévi hegynévvé válásával is számolhatunk. A *kő* utótagú településnevek kapcsán ugyanakkor utal arra is, hogy ezek a településnevek a hegynevek mellett alakulhattak várnevekből is, amelyek alapjául természetesen elsődlegesen kiemelkedések nevei szolgálhattak (i. m. 54).

A várnevek a tájak megnevezésében lényegesen kisebb szerepet játszottak, csupán elvétve találunk olyan tájneveket, amelyekben várral való kapcsolat jelenik meg, Juhász Dezső monográfiájának adattárából csupán a *Kővár vidéke* és a *Váralja környéke* idézhető. Ezekon túl a *Sosal(d)*ként közölt tájnév kapcsán veti fel a szerző a várnévi származtatás lehetőségét (1988: 98), ehhez a névmagyarozathoz újabban Szőke Melinda fűzött kritikai megjegyzéseket (2013: 77).

A várnevek a középkorban a településnevek mellett a műveltségi nevek, azaz az ember alkotta objektumok neveinek másik nagy csoportját alkotják. A műveltségi nevek jellemzésekor azonban – épp a névfajta átfogó elemzésének hiányából fakadóan – szinte kizárólag a településnevekre támaszkodhatunk. Csak legújabban találunk arra példát, hogy a várnevek sajátosságait is figyelembe veszik (Reszegi é. n.).

1.5. A helynevek nyelvészeti elemzéséhez és történettudományi felhasználásához a nevek etimológiájának feltárása szükséges. Az etimológiai kutatások egy része, a várnevek, esetenként egy-egy várnév megfejtésére irányul. E munkák, illetve az etimológiai szótárak (FNESz., EtSz.) várnévi vonatkozásainak ismertetésétől (ehhez lásd: Kovács 2015, 2017a, 2017b) jelen írásban helyszűke miatt eltekintek, s e helyütt csupán a meghatározó tendenciákra utalok.

A legnagyobb figyelmet az etimológiai szakmunkákban a korai ispánság kori várnevek kapták. Minthogy azonban ezek értelmezésében hosszú időn keresztül az anonymusi névmagyarozatokra támaszkodtak a szakemberek (vö. pl. Pais 1926), e neveknek csupán elvétve szenteltek önálló kutatásokat. A kisszámú kivételek között említhető meg Melich János *Dobokár*ról és *Orsovár*ról szóló két tanulmánya (1927, 1926), valamint Moór Elemér *Küküllőről* írt cikke (1947), Kristó Gyula pedig a *grad ~ grád* utótagú helyneveknek szentelt önálló írást (1986). Az anonymusi névmagyarozatok felülvizsgálata csupán az utóbbi időben, Benkő Loránd munkásságában vette kezdetét (vö. az 1.3. pontban idézett munkákat). A későbbi névanyag valamivel kevesebb figyelemben részesült, ha egyáltalán foglalkoztak vele ilyen szempontból. Ennek kapcsán Kiss Lajos néhány önálló tanulmányként megjelent munkájára utalhatunk: a *Sárfenek* várnév mellett (1994) az *oroszlán* lexémát tartalmazó nevek magyarozatára is önálló dolgozat formában vállalkozott (1989).

2. A várnevek vizsgálata a nemzetközi névtani kutatásokban viszonylag periferikusnak mondható. A legbehatóbban a német nyelvterületeken foglal-

koztak ezzel a névfajttal. Ezek alapján a munkák alapján képet alkothatunk Svájc, Németország és Ausztria bizonyos területeinek várnévanyagáról, illetve a névanyag tipológiai sajátosságairól: a hesseni várnevekről Claudia Stühler (1988, 1994), a kelet-svájci várnevekről Heinrich Boxler (1990, 1996), az észak-ausztriai várnevekről Peter Wiesinger (2003), a pfalzi német várnevekről Roland Puhl írásában olvashatunk (2010). Minthogy a világ megismerésének kognitív folyamatai univerzálisak, nem meglepő, hogy a várnévadás motivációs bázisában is valamennyi kultúrában hasonló tényezőkkel számolhatunk (a helyfajtájának megjelölése, a hely valamely sajátosságára való utalás stb.), különbség csupán az ezeket rendszerező tipológiák osztályozásában ragadható meg. A német várnevekről közreadott rendszerezésekben nem különül el a névadás motivációjának, azaz a nevek szemantikai tartalmának szempontja a nevek lexikai jellemzésétől.

Különösen nagy súlyt fektetnek a szakmunkák a várnevekben szereplő, azok felépítésében megterhelt földrajzi köznevek vizsgálatára. A magyar várnevek vonatkozásában is igen tanulságos az a megállapítás, hogy a német *Burg* 'vár' jelentésű helyfajtajelölő elem mellett a német várnevekben a 12–13. századtól különösen gyakran tűnnek fel eredendően kiemelkedést jelölő lexémák: *Berg* 'hegy', *Fels* 'szikla', *Stein* 'kő, szikla', *Eck/Egg* 'hegysarkantyú, hosszan elnyúló dombtető', melyek kapcsán általánosan elfogadott vélekedés, hogy ezek fokozatosan a *Burg* szinonimájává váltak, sőt egyes szakmunkák már alakváltozatként tüntetik fel a *Burg* mellett a *Berg*-et (Boxler 1996: 1598, vö. még Walther 2004: 50), azaz az ezen lexémákat tartalmazó várnevek kapcsán a kutatók szerint nem a domborzati adottságra való utalás játszott szerepet a névadásban.

Szintén központi kérdésként jelenik meg a német nyelvű várnevek kutatásában a névadás motivációjával összefüggésben a névadók problematikája. Hosszú időn keresztül úgy gondolták a kutatók, hogy a középkori várak elnevezése az arisztokratákhoz, a nemességhez kötődik, azaz a várnevek egy szűk elit réteghez kapcsolhatók (Boxler 1996: 1596). A 12–13. században ugyan az alacsonyabb nemesi réteg is élénk építési tevékenységbe kezdett, a várnevekben azonban továbbra is gyakran jelennek meg a lovagi kultúra elemei, sőt ez az újabb nemesi réteg még inkább törekedett úgynevezett „pompás” nevek választására. A nemesi öntudatot kifejező pompa-, illetve dacnevek közé sorolható például a *Werdenberg* 'értékes, pompás hegy', *Ehrenfels* 'magasztos, fennkölt, büszke szikla', *Stolzenfels* 'büszke szikla', *Freudenberg* 'boldog hegy', *Blumenberg* 'virágokkal teli hegy' vagy a *Helfenberg* 'megsegítő hegy' is (Boxler 1996: 1598, 1600).

A várnevek arisztokratákhoz kapcsolását újabban Roland Puhl kérdőjelezte meg egyik tanulmányában (2010). A pfalzi várnévanyagot vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy a nyitott települései tájakon gyakorlatilag nem jellemző a kreatív névadás, a várak ehelyett majdnem kizárólag arról a településről kapták a nevüket, amelyen vagy amelynek a közelében elhelyezkedtek. Emellett szintén nagyobb arányban találunk hegyrajzi köznevet tartalmazó várneveket a vizsgált névanyagban, melyek kapcsán a névadásban Puhl szerint ökológiai,

illetve földrajzi motivációval számolhatunk (i. m. 196, 208–209). A lovagi vagy nemesi életérzés ugyanakkor szinte egyáltalán nem jelenik meg a vizsgált névanyagban, így a névadók köre, illetve a névadás motivációja, legalábbis ezeken a területeken, nem feltétlenül kapcsolható a nemességhez, illetve a nemesi, lovagi életmódhoz (i. m. 208–209).

A magyar várnevek tanulmányozása szempontjából a német névkutatás azon megállapítása is tanulságos lehet, hogy a településnévvel azonos várnevek esetében jórészt egyértelműen településnév > várnév alakulással számolhatunk (Boxler 1996: 1596, 1597). Ennek nyilvánvalóan történeti okai vannak, ezek a települések ugyanis a várak felépítését megelőzően is léteztek már. Amint láttuk, a szakirodalom szerint az azonos alakú magyar várnevek és településnevek esetében sokkal kevésbé tűnik meghatározhatónak az alakulás iránya (vö. Benkő 2003a: 45).

A névadás motivációs és lexikai bázisának feltárása mellett olvashatunk a német várnévkutatás irodalmában a korai adatok problematikájáról is. A már létező várnevek legkorábbi adatai ugyanis gyakran nem maradtak fenn, a későbbi forrásokban pedig gyakran a későbbi írástudók alakították a várak neveit, esetenként a saját korukban használt várnevekhez igazítva azokat. Ez tehát azt jelenti, hogy a korabeli várnevek eredeti írásmódja ritkán hagyományozódott, ilyen módon filológiai jellegű vizsgálatokat nem igazán tesznek lehetővé (vö. Boxler 1996: 1597).

A német nyelvű várnévkutatáson túl más népek várnévadási gyakorlata hasonló feldolgozottságban ismereteim szerint nem részesült. Különösen szembeötlő ez a hiány az angolszász névkutatás kapcsán: annak ellenére ugyanis, hogy ott a várak történeti feldolgozása megtörtént (vö. Coulson 2003, Pounds 1990), ezeket az eredményeket tudomásom szerint nem hasznosították a névkutatásban.

A történeti névanyag vizsgálata mellett napjaink névkutatásában a nevek társadalmi közegbe ágyazott szocioonomasztikai vizsgálata is megjelent. A várnevekkel kapcsolatban Svájc olasz ajkú területén Adrian Pablé végzett három bellinzoni kastély nevei, névváltozatai kapcsán ilyen jellegű, spontán interjúkat (útbaigazítás kérése) alkalmazó vizsgálatot (2009), s azt vetette össze korábbi kérdőíves vizsgálatának eredményeivel. A gyűjtés során megfigyelte, hogy a névváltozatok lényegében három kategóriába sorolhatók: egyrészt néhány régebbi név eltűnt, vagy elkezdtek másként használni, értelmezni, kapcsolatba hozni más kastélyokkal. Másrészt úgy tűnik, hogy bizonyos neveket minden beszélő ismert, ugyanakkor nem feltétlenül használta mindenki, s végezetül bizonyos neveket csak bizonyos beszélőcsoportok használtak vagy ismertek.

Irodalom

- Bauko János 2006. A komáromi erődrendszer helynevei. *Névtani Értesítő* 28: 149–153.
- Benkő Loránd 1998a. Helynév–személynév–történés korrelációjának szerepe P. magiszter munkamódszerében. In: Benkő Loránd: *Név és történelem. (Tanulmányok az Árpád-korról)*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 11–27.
- Benkő Loránd 1998b. Adalékok várneveink történetéhez. (P. mester két szatmári helynevéről). In: Benkő Loránd: *Név és történelem. (Tanulmányok az Árpád-korról)*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 84–93.
- Benkő Loránd 1998c. Mióta lehetnek *Fehérvár* helyneveink? (Egy kis névromantika). In: Benkő Loránd: *Név és történelem. (Tanulmányok az Árpád-korról)*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 121–126.
- Benkő Loránd 1998d. *Földvár* helyneveink tanúságtételéről. In: Benkő Loránd: *Név és történelem. (Tanulmányok az Árpád-korról)*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 127–132.
- Benkő Loránd 2003a. Szabolcs vezér. (Adalékok a Csák nemzetség történetéhez). In: Benkő Loránd: *Beszélnek a múlt nevei. (Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről)*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 38–67.
- Benkő Loránd 2003b. Bors vezértől Borzsováig. In: Benkő Loránd: *Beszélnek a múlt nevei. (Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről)*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 133–139.
- Benkő Loránd 2003c. Castrum Borssed Zouolvn. In: Benkő Loránd: *Beszélnek a múlt nevei. (Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről)*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 140–150.
- Bóna István 1998. *Az Árpádok korai várai*. Ethnica Kiadó. Debrecen.
- Boxler, Heinrich 1990. *Die Burgnamengebung in der Nordostschweiz und in Graubünden*. Studia Onomastica Helvetica 2. Arbon.
- Boxler, Heinrich 1996. Burgnamen. In: Eichler, Ernst (szerk.): *Namenforschung: ein internationales Handbuch zur Onomastik* 2. 1596–1600.
- Coulson, Charles 2003. *Castles in Medieval Society. Fortresses in England, France, and Ireland in the Central Middle Ages*. Oxford.
- EtSz. = Gombocz Zoltán–Melich János: *Magyar etymologiai szótár*. 1–2. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest. 1914–1944.
- F. = Fejér, Georgius: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* 1–11. Budaë, [később] Budapest. 1829–1844.
- FNESz. = Kiss Lajos 1988. *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. 1–2. Negyedik, bővített és javított kiadás. Akadémiai Kiadó. Budapest.

- Gy. = GYÖRFFY GYÖRGY: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. 1–4. Akadémiai Kiadó. Budapest. 1963–1998.
- Györffy Erzsébet 2011. *Korai ómagyar kori folyóvíznevek*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 20. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen.
- Györffy György 1970. A honfoglaló magyarok települési rendjéről. *Archeologiai Értesítő* 97: 191–242.
- Juhász Dezső 1988. *A magyar tájnévadás*. Nyelvtudományi Értekezések 126. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Kálmán Béla 1989. *A nevek világa*. 4. átdolgozott kiadás. Csokonai Kiadó. Debrecen.
- Kiss Lajos 1989. Oroszlánnal kapcsolatos földrajzi neveink. *Magyar Nyelvőr*: 110–115.
- Kiss Lajos 1994. *Sárfenék vagy Scharfeneck?* *Magyar Nyelvőr*: 82–84.
- Kovács Helga 2015. A *kő* utótagú várnevek. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 11: 93–110.
- Kovács Helga 2017a. A középkori várnevek keletkezéstörténeti vizsgálata. *Névtani Értesítő* 39. Megjelenés alatt.
- Kovács Helga 2017b. Az ispáni várak neveinek névtani vizsgálata. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 13: 7–60.
- Kristó Gyula 1986. A Kárpát-medence *-grad ~ -grád* utótagú helyneveiről. *Névtani Értesítő* 11: 31–41.
- Melich János 1926. Orsova. *Magyar Nyelv* 22: 1–6.
- Melich János 1927. Doboka. *Magyar Nyelv* 23: 240–245.
- Moór Elemér 1947. Küküllő. *Magyar Nyelv* 43: 127–132.
- Pablé, Adrian 2009. The 'dialect myth' and socio-onomastics. The names of the castles of Bellinzona in an integrational perspective. *Language and Communication* 29: 152–165.
- Pais Dezső 1926. Jegyzetek. A tulajdonnevek magyarázata. In: *Magyar Anonymus. Béla király jegyzőjének könyve a magyarok cselekedeteiről*. Magyar Irodalmi Társaság. Budapest. 102–150.
- Pounds, Norman John Greville 1990. *The Medieval Castle in England and Wales. A Social and Political History*. Cambridge University Press.
- Puhl, Roland 2010. Zur Frage oberschichtlicher Burgnamengebung. Betrachtungen auf der Grundlage der Burgnamen des Pfälzischen Burgenlexikons. *Onoma* 45: 191–215.

- Reszegi Katalin 2011. *Hegynevek a középkori Magyarországon*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 21. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen.
- Reszegi Katalin é. n. Names of natural and artificial places. *Onomastica Uralica*. Megjelenés alatt.
- Stühler, Claudia 1988. Die „Gründungsnamen“ der mittelalterlichen Klöster, Burgen und Städte in Hessen. Lang. Frankfurt am Main.
- Stühler, Claudia 1994. Hessische Burgen und ihre Gründungsnamen. Zur Motivik herrschaftlicher Namensgebung im Mittelalter. In: Hofrichter, Hartmut (szerk.): *Die Burg – ein kulturgeschichtliches Phänomen*. Thesis. Stuttgart. 5–11.
- Szőke Melinda 2013. A garamszentbenedeki alapítólevél *Susolgi* szórványához. *Magyar Nyelvjárások* 51: 73–84.
- Walther, Hans 2004. *Namenkunde und geschichtliche Landeskunde. (Ein einführender Überblick, Erläuterungen namenkundlicher Fachbegriffe, Auswahlbibliographie zur Namenkunde und Landeskunde Ostmitteleuropas)*. Onomastica Lipsiensia. Leipziger Untersuchungen zur Namenforschung 1. Leipziger Universitätsverlag.
- Wiesinger, Peter 2003. Die Namen der Burgen im niederösterreichischen Waldviertel und in der Wachau. *Österreichische Namenforschung* 31: 161–182.
- Zelliger Erzsébet 1991. A szóösszetétel. In: Benkő Loránd főszerk.: *A magyar nyelv történeti nyelvtana 1. A korai ómagyar kor és előzményei*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 523–552.
- ZO. = Nagy Imre–Véghely Dezső–Nagy Gyula (szerk.) 1886–1890. *Zala vármegye története. Oklevéltár*. 1. (1886), 2. (1890). Kiadja: Zala vármegye közönsége. Budapest.